

GELENEKSEL ŞİLE BEZİ'NİN SÜRDÜRÜLEBİLİR TASARIM ANLAYIŞI İLE YENİDEN MARKALAŞMASI ÖNERİSİ

PROPOSAL OF REBRANDING TRADITIONAL SİLE CLOTH WITH A SUSTAINABLE DESIGN CONCEPT

Gözde Yetmen*

Öz

Çalışmada Şile Bezi kumaşı, mahreç işaretinde belirtilen geleneksel üretim yöntemleri ve özgün nitelikleriyle tanımlamak, tanıtmak amaçlanmaktadır. Araştırma, geleceğe yaşayan bir gelenek miras bırakabilmemiz için sürdürülebilir nitelikte, katma değeri yüksek ürünler tasarlanmasının önemini vurgulamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi metoduyla kurumsal belgeler, devlet araştırma verileri ve raporları analiz edilmiş; gazete arşivleri, alanla ilgili makaleler, süreli yayınlar ve kitaplardan literatür taranmıştır. Doküman incelemesine ek olarak alan araştırması da gerçekleştirilmiş ve İstanbul'un Şile ilçesinde Şile Bezi el dokumacılığı yapan kaynak kişilerle sözlü görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın bulgusu olarak; Şile'de geleneksel dokumacılık faaliyetleri için yeterli insan gücü ve gereken yetkinliğin halen olduğu ancak Şile bezi üretiminin azalmasındaki başlıca faktörlerin, Şile Bezi üreticilerinin endüstriyel üretimle rekabet edecek düzeyde organize olamamalarından ve ürün pazarlamasında yeterli desteğin sağlanamamasından kaynaklandığı ortaya konulmaktadır. Sonuç olarak; Şile Bezi markasının sürdürülebilir tasarım anlayışını benimsemesi, geleneksel dokuma kumaş üretiminde zanaatkarların emeklerinin değerlendirilmesi ve katma değeri yüksek ihracat ürünleri olarak piyasaya arz edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şile Bezi, Sürdürülebilirlik, Zanaat, Tasarım, Markalaşma.

Abstract

The research explains designing qualified products with sustainable, brand value as to leave a living tradition for the future. The article defines and introduce to the qualities specified as the *Mahreç Sign* to transfer our cultural heritage Şile Cloth fabric to new generations without losing its original texture by preserving traditional production methods. In the study used document analysis as a qualitative research method. Institutional documents, state research data and reports, newspaper archives, articles, periodical publications, books, and data were examined. Also, during the data collection process oral interviews were conducted with the source people who woven the Şile Cloth in Şile. Findings of the research, Şile is still have the necessary competence for traditional weaving sufficient human power and talent. It was understood that the reason for the decline in Şile Cloth production was due to the inability of manufacturers to organize themselves at a level that would compete with industrial production and not find sufficient support in marketing their products. As a result, it is proposed to supply Şile Cloth weaving to the international textile and fashion markets as branded and high-value-added design products based on artisanal production with a sustainable design approach.

Keywords: Şile Cloth, Sustainability, Artisanal, Design, Branding.

Araştırma Makalesi // Başvuru tarihi: 17.09.2022- Kabul tarihi: 10.12.2022

*Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, gozde99@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1087-9368>.

1. Giriş

Geçmişte insanların tekstil ihtiyaçlarını karşılamak üzere el emeğine dayalı olarak gerçekleştirdiği geleneksel dokuma kumaşlarımız endüstriyel tekstil ürünleri ile ne yerel ne de küresel piyasalarda rekabet edememekte ve üretimleri her geçen yıl giderek azalmaktadır. Somut olmayan kültürel miras alanlarını araştırmanın, kimlik saptaması yapmanın, belgelemenin, korumanın yanı sıra yüzlerce yıllık bilgi birikimleri ile ortaya çıkmış geleneksel dokumalarımızı yeni nesillere uygulamalı biçimde aktarmakta gerekmektedir. Geleneksel dokumacılık sanatımızın yaşatılması; yeni nesillerce tanınıp benimsenmesi ile mümkündür. Yeni nesillerin geleneksel dokumaları devam ettirebilmelerinin yolu; tıpkı geçmişteki gibi bu ürünleri gerek kendi gerekse diğer insanların kullanımına yönelik üretmeleri ve bu emeklerinden maddi kazanç sağlamalarına bağlıdır.

1 – 7 Ağustos 2022 tarihleri arasında İstanbul Şile’de T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı ve Şile Belediyesi iş birliğinde Uluslararası 33. Şile Bezi Kültür ve Sanat Festivali düzenlenmiştir (<http> 1). Festival kapsamında; “Şile Bezi Söyleşileri Geçmişten Geleceğe Şile Bezi” adlı söyleşinin “Geleneksel Dokumalarda Tasarım, Markalaşma ve Sürdürülebilirlik” başlıklı oturumunda; Şile Bezi’nin geçmişte olduğu gibi Şile’de sosyal ve ekonomik alanlarda yeniden canlandırılması için tasarım, markalaşma ve sürdürülebilirlik konularında neler yapılabileceği konuşulmuştur (<http> 2). Şile Belediyesi yetkilileri ve Şileliler ile yapmış olduğumuz bilgi ve görüş alışverişinin sonucunda; İstanbul’un ilk Coğrafi İşaretli ürünü olan Şile Bezi dokumanın, Türk Patent ve Marka Kurumunun 2017 yılında “Şile Bezi” coğrafi işareti No: 272 Mahreç İşareti ile tescillediği (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017:22) kumaş tanımının ayırt edici özelliklerinin ve üretim metodunun marka patentinde belirtildiği şekliyle literatüre kazandırılması ve Şile Bezi’nin sürdürülebilir tasarım anlayışı ile yeniden markalaşmasına yönelik bir araştırma makalesi yazılması kararlaştırılmıştır.

Bu makalede geleneksel dokumalarımızın yaşatılmasına dair Şile Bezi örneği üzerinden sürdürülebilir tasarım anlayışına dayalı bir vizyonla Şile Bezi’nin yeniden markalaşmasına yönelik bir araştırma yapmak amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında geleneksel el dokumalarımızın günümüzde somut olarak yaşatılması için yeni döngüsel ekonomi sistemi ile uyumlu, özgün

tasarım değeri olan sürdürülebilir tekstil ve moda ürünleri tasarlamak yoluyla Şile Bezi'nin yeniden markalaşması önerisi getirilmektedir.

Endüstri devrimleri, makineleşme ve gelişen teknoloji neticesinde geleneksel zanaat üretimi yerini zamanla modern, endüstriyel üretim biçimlerine bırakmıştır. Çağın yaşam koşullarına adapte olan toplumun, el emeği dokuma ürünlerine olan ilgisi ne yazık ki giderek azalmaktadır. Bu durumun başlıca sebepleri arasında el dokumacılığı üretiminin zahmetli ve yavaş olduğu kadar fabrika ürünlerine nispeten maliyetlerinin yüksek, üretim hacminin ise düşük kalmasıdır. Tarım toplumundan kent yaşamına evrilen kitlelerin tüketimine dayalı olarak ana akım moda gündemlerinin hızla değişmesi de bir başka sebep olarak ifade edilebilir. Endüstriyel üretim biçimleri, doğrusal ekonomi modeli, küresel ticaret ağı ve tüketim toplumunun sürekli bir üretim-tüketim döngüsüne girmesi çevre sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Dünya çapında önde gelen tekstil, moda endüstrisi kuruluşları ve resmî kurumlar, çevre dostu politikalar uyarınca; al-yap-kullan-at (take-make-use-dispose) iş modelinde değişikliğe gitme kararı almaktadırlar. Doğrusal ekonomi modelinden döngüsel ekonomiye geçişin yaşandığı bu dönüm noktasında 'sürdürülebilirlik' olgusu ön plana çıkmaktadır. Geleneksel el dokumacılığı doğal ve sağlıklı malzemeleri, yavaş üretim biçimi, tasarım çözümleri, estetiği, yüzyıllara dayanan teknik bilgi birikimi (know-how) ile esasında sürdürülebilirlik kavramını olduğu gibi özünde taşımaktadır. Günümüzde tekrar aranan bu doğallık ve sürdürülebilirlik niteliklerine sahip olan Şile Bezi'ni yeniden markalaştırmak ve tekrar önemli bir ihracat ürününe dönüştürebilmek için mevcut koşullar geç kalmadan değerlendirilmelidir. Şile Bezi'ni geleneksel üretim biçimine uygun olarak günümüzde ve gelecekte de yaşatabilmek için bu el dokumalarından markalı ve katma değerli tasarım ürünleri yaratmak; Şile'ye ekonomik kazanç ve bölgesel kalkınma sağlayacağı gibi dokumacılık kültürümüzün yeni nesillerce sevilerek devam ettirilmesi için somut bir çözüm sunabilecektir. Şile bezi ürünleriyle uluslararası ticaret yapılmasının ülkemiz ihracatına da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Şile Bezi'nin Geçmişi

Geleneksel Şile Bezi dokumanın tarihi ile ilgili yazılı bir kaynak bulunmamaktadır. Şile ve çevre köylerinde yaşam süren kadınların el emeği ile ahşap tezgahlarda dokunan, Şile'ye özgü motiflerin el işlemleriyle süslenen Şile Bezi'nin yaklaşık yüz altmış yıllık bir geçmişi olduğu yöre

halkı tarafından söylenmektedir (Çetin ve Taşpınar, 2022). Şile Bezi, İstanbul'a bağlı Şile ilçe merkezinden doğuya doğru Karadeniz kıyılarına uzanan Bozgoça, İmrenli, Kabakoz, Korucu gibi köylerde geleneksel olarak halen dokunmaktadır (Çetin ve Taşpınar, 2022).

Resmi Coğrafi İşaret belgesinde (2017:22) belirtildiği üzere; yörede keten yetiştirildiği dönemlerde Şile Bezi dokumalarda keten ipliği, ipek böcekçiliği yapıldığı dönemlerde ipek ipliği kullanılmıştır; son yüz yıldır ise Şile Bezi %100 pamuk ipliklerinden üretilmektedir. 1920'li yıllara kadar Şile'de ipekçilik ve ketencilik ile uğraşıldığı, 1930'lu yıllarda keten ve pamuklu el dokumaların Şile Bezi adıyla anıldığı bilinmektedir (Eşberk, 1939:90). Keten işlemenin zahmetli oluşunun yanı sıra, bölgede yaşanan dönemsel kuraklık sonucu 1936'dan itibaren dokumalarda İngiltere'den ithal edilen pamuk ipliklerinin kullanılmaya başlandığı daha sonraları ise pamuk ipliklerinin Ege Bölgesi'nden temin edildiği aktarılmaktadır (Özgirgin, 1976:19).

Talu'ya göre (1937:5) 1937'de Şile merkezinde 250-300 adet civarında Şile Bezi dokuma tezgâhı vardır; Şile'yi ziyaret edenler yatak çarşafılığı, iç çamaşırlık bezler ile özellikle sofrâ örtüsü, peçete gibi eşyalar satın almaktadır. Yeni Sabah gazetesinin 1939 tarihli bir haberinde Şile'nin İstanbul'un bir sanayi mahallesi olduğu ve Şile Bezi ile meşhur olduğundan bahsedilirken kadınların evde dokumacılık işleriyle uğraştıkları için gündüzleri sokakta pek kadın görülemeyeceğinden söz edilmektedir. Aynı haberin devamında halkın çoğunluğunun evinde dokuma tezgâhı bulunduğu ve dokumacılığın küçük yaşta öğretilen bir gelenek olduğu, yirmili yaşlarına ermiş hemen her ferdin adeta bir dokuma ustası becerisi sergilediği özellikle vurgulanmaktadır. Ayrıca dönem kaymakamının mevcut tezgâhları daha modern ve iyi hale getirmek için çalıştığı da belirtilmektedir (Yeni Sabah, 1939:6).

Osmanlı Dönemi'nde Şile'de Osmanlı saraylarına yatak takımı, peçete vb. kullanım eşyaları yapıldığı gibi yöre halkının tekstil ihtiyaçlarını da karşılamak için Şile Bezinden kuşak, peçete, havlu, iç giyim eşyası üretilmektedir (Özgirgin, 1976:19). Dönem itibariyle keten ipliklerle de dokunan Şile Bezi kumaşların I. Dünya Savaşı'na kadar İzmit'te toplandığı, burada yerli tüccarlara satıldığı gibi yabancı tüccarlar aracılığıyla Suriye, Arabistan, Irak ve Mısır'a kadar sevk edildiği belirtilmektedir (Eşberk, 1947:13-14). Şile Bezi gözenekli dokusu, tene yapışmayan, vücudu terletmeyen hacimli ve hafif kumaş yapısıyla sıcak iklimlerde oldukça rağbet görmektedir. I. Dünya Savaşı sırasında ticari faaliyetler durduğu dönemde ve savaş sonrasında keten pazarı

tamamen elimizden çıkmıştır. Böylelikle ticari önemini yitiren keten dokumacılığı gerilemiş, buna bağlı olarak keten ziraatı da ancak ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak miktarlara düşürülmüştür. Bu süreçte pamuk sanayiinin gelişim göstermesi de keten dokumacılığının azalmasında etkilidir. Sadece elde işlenen, eğrilmesi, ağartılması güç olduğu kadar vakitte alan keten ipliği ve dokumaları yerine hazır temin edilen pamuk iplikleri tercih edilmiştir (Eşberk, 1947:14-15). 1927'de yürürlüğü giren Sanayi Teşvik Kanunu'ndan istifade eden pamuklu dokuma fabrikalarının hammadde olarak yurtdışından getirttikleri pamuk ipliklerine, gümrük muafiyeti de uygulandığı düşünülüğünde düşük maliyetli ithal pamuk ipliklerin tercih edilme gerekçesi daha iyi anlaşılmalıdır (<http> 3).

Şileli kadınların ellerinden en ince, en orijinal el işleri çıkmakta; ev işlerinin yanı sıra kadınlar ninelerinden kalma dar dokuma tezgâhları başında adeta bir şiir okur gibi bürümcük bezler dokumakta; evin ihtiyacı olan giyeceklerin yanı sıra döşemelikleri, kilimleri, çuvalları da kendileri yapmaktadırlar (Köye Doğru, 1940:9). Şileli dokumacılar, kendi kumaş ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra geri kalan ürünlerini bazen kendileri bazen de gezgin tüccarlar aracılığıyla İstanbul'a satmaktadırlar (Cillov, 1949:110). 1940'larda Şile'de el dokuma tezgahlarında dakikada yaklaşık 86 mekik atılarak ayda ortalama 600 metre uzunluğunda, 60 cm eninde kumaşlar dokunduğu tespit edilmiştir (Cillov, 1949:63). Şile Bezi dokuma ustası Tefik Çetin'in (Çetin, 2022) aktardığına göre; geleneksel el tezgahında 12 saatlik dokuma faaliyeti ile günde 20 metre Şile Bezi üretilebilmektedir.

1939 yılında İzmir Enternasyonal Fuarı kapsamında düzenlenen 11. Yerli Mallar Sergisi'ne toplu olarak katılan Şile Bezi üreticileriyle bir arada görüşme fırsatı bulan Milli Sanayi Birliği üyeleri, sergideki tüm üreticilerin ortaklığında bir kooperatif kurulması ve ürünlerin daha kolay satılmasını sağlamaya yönelik bir girişime aracılık etmişlerdir (Akşam, 1939:8). Bu sergideki görüşmelerin ardından 5 Haziran 1942'de Şile'de dokumacılığın geliştirilmesi, iplik ve diğer malzemelerin toptan, ucuza tedarik edilerek ortaklara dağıtılması ve ürünlerin satılması amacıyla "Şile Dokumacılık Küçük Sanat Kooperatifi Şirketi" adında ilk resmi dokuma şirketi kurulmuştur (<http> 4).

1950'li yıllardan itibaren Şile Bezi dokumanın yanında Şile Bezinden yapılan kadın ve erkek giysileri de üretilmekte ve satılmaktadır (Özgirgin, 1976:19). 1956 yılında 600 haneli Şile

merkezinde 400 küsur tezgâh mevcuttur ve söz konusu kooperatife bağlı 400 ortak bulunmaktadır. Şile halkı en önemli gelir kaynağını dokumacılıktan sağlanmaktadır fakat el işlemleriyle kıymetlendirilen ürünlerinin pazarlamasının iyi organize edilemediğinden ve kooperatifin de bu konuda fazla bir faaliyet gösteremediğinden yakınmaktadır (TTOK Belleteni, 1956:4). Kasar'ın (1987:28-29) aktardığına göre; çoğunlukla Şile merkezindeki kadınların üyesi olduğu bu kooperatif, çeşitli yolsuzluklar sebebiyle faaliyetlerini devam ettirememiş ve kapanmıştır.

Köy Envanter Etüdlrine Göre İstanbul adlı envanter raporunda (1969: 90) açıklandığı üzere; 1960'lı yılların sonlarında Şile'de bulunan toplam 47 köyün 29 adedi esas geçimini el sanatlarından sağlamaktadır. 1970'li yılların başında Şile'de, 500'den fazla dokuma tezgahında yaklaşık 1500 kadın, yılda ortalama 130 bin top (2 milyon 600 bin metre) Şile Bezi kumaş üretmektedir. Şile'ye bağlı 40 köyde dar enli bez üretebilen atadan kalma 350 adet el tezgahında geleneksel dokumacılık faaliyeti yürütülmektedir. O dönem Şile ilçesinde en çok dokuma tezgâhı bulunan yöreler Akçakese, Bozgaca, Darlık, Erenler, İmrenli, Kabakoz, Karacaköy, Korucu, Kurfalı, Satmazlı, Şuayipli, Ubeyli köyleri ile Ağva'dır (Uzun, 2009:19).

Köy Envanter Etüdü 1981 İstanbul (1984:30) adlı rapordaki rakamlara bakıldığında ise Şile'de köy sayısının elli üçe yükselirken geçimini tamamen el sanatlarından sağlayan hiçbir köy kalmadığı; Şile'de iki Şile Bezi imalathanesi ve beş dokuma atölyesinde kırk üç el dokuma tezgâhında üretim yapıldığı görülmektedir (Köy Envanter Etüdü, 1984:55). 1981 Şile Kaymakamlığı 'Şile' kitapçığında ise ilçe merkezinde on altı adet el, yirmi bir adet yarı motorlu toplam otuz yedi adet dokuma tezgâhında 100.000 metre Şile Bezi üretildiği; bunun maddi değerinin de 100 milyon TL olduğu, Şile civarındaki köylerde ise 500 adet tezgâhta Şile Bezi dokunduğu aktarılmaktadır (Kasar, 1987: 29). Şile Esnaf ve Sanatkârlar Odası başkanlığına göre; merkezdeki Şile Bezi esnaf sayısı 1995 yılında on iki, 1998 yılında on, 2009 yılında ise yirmi civarındadır (Uzun, 2009:72). Yine 1995 yılı verilerine göre; Şile'ye bağlı köylerdeki yirmi dokuma tezgahında yılda 219.000 metre enli ve dar 150.000 metre işlenmiş bez ve 96.000 metre işlenmemiş Şile Bezi üretilmektedir (Temir, 2010:248).

1998 yılına gelindiğinde Şile'ye bağlı dört köyde dar ve enli bez üretebilen yirmi el tezgâhı ve Kabakoz'da sekiz tane Şile bezi atölyesi vardır. 2005 yılında ise Bozgoca, İmrenli, Kabakoz

köylerinde Şile Bezi dokunan on adet yarı otomatik dokuma tezgâh kalmıştır. Ertek ve Evren'in (2005: 240) tespitine göre; 2003 yılında bu rakam 420.000 metreye çıkmaktadır, 140.000 parça çeşitli Şile bezi ürünü elde edilmiş ve pazarlanmış, 90.000 metresi ise işlenmeden sadece bez olarak satılmıştır. Toplamda 510.000 metrelik Şile Bezi adı altındaki satışın 480.000 metresi Denizli ve Buldan gibi bez üretim merkezlerinden gelmektedir. 2009 yılı itibariyle Şile'de Şile Bezi adıyla satılan her on altı parçadan sadece bir tanesi otantik Şile Bezinden mamuldür (Uzun, 2009:72). Yöredeki dokumacılık faaliyetlerinin azalmasından kaynaklanan aynı durumun günümüzde de devam ettiği görülmektedir. Şileli ustalar ve Şile Belediyesi otantik Şile Bezi üretiminin bölgede yeniden canlandırılması için 2017 yılında Coğrafi İşaret olarak ilk girişimlerini yapmışlardır. Şile Belediyesi 2022 yılı itibariyle yörede Şile Bezi dokuma fabrikası açılması, tasarım yarışmaları düzenlenmesi gibi çeşitli girişimlerde bulunulması kararı almıştır.

Günümüzde Şile'de geleneksel ahşap el tezgâhları ve kara tezgâhlarda dokuma yapan sadece üç aile, ticari üretim faaliyetlerini sürdürmektedir: İmrenli köyünde Sevgi Akgün, Mehmet Akgün (1974'ten beri) ve Yunus Akgün, Kabakoz köyünde Naime Birgül ve Necmi Birgül (1975'ten beri) ile Korucu köyünde Naciye Çetin ve Tevfik Çetin (1999'dan beri) kendi atölyelerinde geleneksel yöntemlerle Şile Bezi dokumaktadır (Çetin, 2022).

Güncel olarak İstanbul Şile Borsa Halk Eğitim Merkezi Dokuma Bölümü'nde Ayşe Taşpınar, Berna Melek, Dilek Demirtaş, Fatma Saraçlı, Münire Öztürkcan, Naciye Çetin, Perihan Aytemiz Yılmaz, Süheyla Bıçak, Ümran Taşpınar Şile Bezi dokumayı kursiyerlere öğreterek el dokumacılığı geleneğini sürdürmeye çalışmaktadır (Taşpınar, 2022).

2022 yılı itibariyle 4 dokuma atölyesinde 80 adet tezgâhta 240 Şileli kadın, dokumacılık faaliyetleri ile ev ekonomilerine ve dolayısıyla Şile ekonomisine katkı sağlamak üzere bez üretimi yapmaya gayret göstermektedir.

2.1. Şile Bezi İhracatı

Birinci Endüstri Devrimi (1760-1830) etkisiyle 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kalan büyük şehirlerde zanaat üretim biçimine dayalı tekstil imalatı büyük oranda çökmüş, yalnızca yerel ihtiyaçları karşılamaya yetecek kadar el dokuma tezgâhı kalmıştır. Cumhuriyet sonrasında sanayileşme desteklenmiş, Osmanlı Dönemi'nde devlet eliyle

kurulan mevcut fabrikaların sayısı arttırılmıştır (Esi, 2017: 645). 1964 yılında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yaptığı ortaklık anlaşması sayesinde Ortak Pazar'a yönelik ihracatımız da gelişme göstermiştir (Cillov,1969:26). TÜSİAD'ın 1978 Yılına Girerken Türk Ekonomisi (1978:4) raporuna göre; Türkiye'de sanayinin gelişmesini sağlayacak altyapı 1960'lı yıllara doğru ancak tamamlanabilmiş, 1968'de sanayi teşvik düzeni hazırlanmış ve başlıca özel sanayi kuruluşları 1970 yılından sonra üretime başlamıştır.

1957 ve 1978 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri ve Batı Avrupa'dan yaklaşık 100.000 genç aydınlanma ve macera yaşamak için Yugoslavya, Bulgaristan veya Yunanistan üzerinden kara yoluyla Türkiye, Hindistan, Fas, İran, Afganistan veya Nepal'e seyahat etmiştir (http 5). Materyalizmin ve sosyal baskının egemen olduğunu fark eden, orta sınıf toplumuna yabancılaşmış hisseden, ana akım şehirli yaşam tarzına başkaldıran ve 'Hippie' diye adlandırılan bu gençler; özgürlük, doğallık arayışlarında geleneksel kültürlere ve yerel ürünlere yönelmiştir (http 5). Zamanın ruhuna uygun olarak 1970'li yıllarda keşfettikleri Şile Bezi giysileri doğal, sağlıklı ve otantik olması özellikleriyle tercih ederler böylece Şile Bezi geniş ölçüde ihraç edilir. 1970'lerden itibaren Şile'nin turizm alanında adını duyurmaya, önem kazanmaya başlamasıyla (Kasar, 1987: 29) Şile Bezi giderek tanınmış ve yaygınlaşmıştır. Dönemin Alman basınında Şile Bezi'nin doğal ve sağlıklı bir kumaş olduğu ile ilgili haberler yapılmış önceleri Batı Almanya'ya ardından diğer Avrupa ülkelerine ve sonra da Amerika Birleşik Devletleri'ne ihracatı yoğunlaşmıştır (Özgirgin, 1976:19).

Şile Bezi ihracatı hakkında Milliyet Gazetesi'nde "Şile Bezi döviz kaynağı oldu - 8 ayda 23 milyon liralık Şile bezi ihracatı yapıldı" başlığı ve "Şile bezi, halk tarafından ilkel tezgâhlarda dokunmasına rağmen Şile bezi Batı Almanya Fransa, Amerika, Hollanda ve İsviçre'ye bol miktarda ihraç edildi..." içeriği ile iktisat sayfasında haber yapılmıştır (Milliyet, 1971:7).

Dönemin resmi ihracat raporlarında Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün gelişimine, ihracatta artan payına dair genel bilgiler yer aldığı görülmekte fakat Şile Bezi ihracatına ait resmi rakamlara ulaşılamamaktadır. Sadece İstanbul Ticaret Odası kayıtlarında (Readywear'84, 1984: 21, 24, 33, 38, 47, 48, 53); 1970'li ve 1980'li yılların Şile Bezi önemli ihracatçıları olarak: *Bıçakçılar Tıbbi Cihazlar San. ve Tic. A.Ş., Çoban Export Melih Başak, İlhan İnceoğlu, Mentan Dış Ticaret Ltd.*

Şti., Ses Reklam Pazarlama ve Tic. Ltd. Şti., Şile Bezi San. Tic. Koll. Şti Tekel Turistik Giyim Sanayii ve Yonca Reklam Fatma Yücel Kocatürk gibi firma isimlerine rastlanmaktadır.

1976-1986 tarihleri arasındaki on yıllık dönem incelendiğinde; sanayi sektörü ihracatımızda dokumacılık mamullerinin büyük payı olduğu, 1976 yılı sonrasında dokumacılık mamulleri ihracatımızın da sürekli olarak arttığı görülmektedir (Özelçi, 1987:174). 1978-1982 yıllarını kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (Özel İhtisas Komisyonu Raporu, 1977:298,318) ihracatta teşvik ve uygulamalar kapsamında; 1975 yılından itibaren giyim eşyası kategorisi altında Şile ve Buldan bezlerinden yapılan giysilerin ihracatında vergi iadesinden faydalanmaları kararlaştırılmıştır. Bu süreçte yüzde 342 oranında artış gösteren tekstil ihracatının, Türkiye'nin toplam ihracat hacmindeki payının 1978'de yüzde 13,5'e 1982'de ise yüzde 18,4'e yükseldiği ortaya konulmaktadır (Readywear'84,1984:5).

Yapılan araştırma neticesinde 1990'lı yıllara kadar Şile Bezi ürünleri bölgenin ekonomik faaliyetlerinde önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. 1990'lardan itibaren Şile'de dokumacı sayısının giderek azaldığı bu nedenle yerel Şile Bezi üretiminde de düşüş gözlemlendiği ve buna bağlı olarak Şilelilerin piyasa talebine yetişme gücünü kaybettiği söylenebilir. Çetin'in (2022) aktardığına göre; günümüzde ihracat yok denecek kadar azalmıştır.

3. Şile Bezi'nin Tanımı ve Ayırt Edici Özellikleri

Türkiye'de sanayileşme ve endüstriyel üretime yönelik önemli gelişmeler yaşanırken, 1937'de Şile merkezde halkın ulaşabileceği elektrik mevcuttur (Talu, 1937:5) fakat köylere elektrik 1970'lere doğru bağlanmıştır. 'Düzen' adıyla anılan geleneksel ahşap el tezgâhları yanında böylece elektrik enerjisinden güç alan 'kara tezgâh' adı verilen yarı motorlu metal tezgâhlarda da Şile Bezi dokunmaya başlamıştır (Çetin, 2022). Sanayileşme neticesinde el dokumacılığı zamanla yerini fabrikalarda çok daha hızlı üretim yapan motorlu tezgâhlara bırakmış, el dokumacılığı yapanların sayısı zamanla giderek azalmıştır. Şile Bezi dokuma ustası Tevfik Çetin'in (2022) belirttiğine göre; motorlu otomatik sistemlerin çok hızlı çalışması Şile Bezi dokumasında kullanılan kıvrak iplikleri yıpratmakta bu nedenle yarı motorlu tezgâhlarda üretim yapmak kumaşın orijinal dokusuna en yakın üretim metodunu sağladığı için kara tezgâhlarda dokumacılık sürdürülmektedir.

Tarihsel süreçte farklı tekstil üretim teknolojileri kullanılması Şile Bezi dokumalar arasında tam bir standart yakalanamaması sorunlarını beraberinde getirmektedir. Yaşanan bu durumun çözümlenmesi için Şile Bezi'nin doğru tanımlanması ve standart biçimde üretilmesi amacıyla 1970'lerde ihracat yapan Şileli bir dokuma ustası Türk Standartları Enstitüsü'ne tescil başvurusu yapmıştır (Çetin, 2022). Resmi başvuru sayesinde Türk Standartları Enstitüsü tarafından hazırlanan TS2173 "Şile Bezi (El Dokuması)" standardının üretim ve satış safhalarında mecburi olarak uygulanması ve bu standart hükümlerinin Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca yürütülmesi Bakanlar Kurulunca 18 Haziran 1976 tarihinde kararlaştırılmıştır ([http 6](http://6)). Standartta Şile bezinin tarifi, sınıflandırma özellikleri, muayene ve deneylerle piyasaya arz şekli ile denetleme esasları yer almaktadır. Şile Bezi standardı yakalanmasına dair yapılan ilk bilimsel çalışma; kimya mühendisi ve TSE Tekstil Hazırlık Grubu Başkanı Ferit Özgirgin'in 1976 yılında Türk Standartları Enstitüsü dergisinde yayınlanan "Şile Bezi Standardı" adlı makalesidir. Belirlenen bu Şile Bezi standardında yalnızca kıvrak pamuk ipliğinden yapılmış ham ve boyalı bezlere yer verildiği, yine bölgede ketenden yapılan el dokuma bezlerin kapsam dışı bırakıldığı, bez enlerinin konfeksiyon ihtiyacı göz önünde tutularak 45 ve 90 cm olarak saptandığı aktarılmaktadır (Özgirgin, 1976:19).

1970'lerden günümüze turizm faaliyetleri yanı sıra halkla ilişkiler ve tanıtım çalışmaları sayesinde dünya çapında bir üne kavuşan geleneksel Şile Bezi el dokuması yerel üretimi talebi karşılamaya yetmeyince üretim Denizli'deki fabrikalara kaydırılmıştır. Fabrikalardaki üretim süreci; dokumanın hem atkı hem de çözgü ipliklerinde un bulamacında haşlanmış çok bükümlü pamuk iplikleri kullanılması, kumaşın Karadeniz sularında yıkanması ve Karadeniz sahillerindeki kumlar üzerinde kurutulması gibi Şile Bezini benzerlerinden ayıran en önemli özelliklerin yitirilmesine sebebiyet vermiştir. Geleneksel Şile Bezi üretimini ait olduğu coğrafi alan içerisinde sürdürmek isteyen Şileliler, Şile Bezinin benzer diğer bürümcük dokuma bezlerden ayırt edilebilmesi amacıyla mahreç işareti almak üzere 2014 yılında resmi başvuruda bulunmuşlardır.

"Belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri itibarıyla belirli bir coğrafi alan ile özdeşleşmiş olan; üretim, işleme ya da diğer işlemlerinden en az birinin belirlenmiş coğrafi alan içinde gerçekleşmesi gereken ürünlerin konu olduğu coğrafi işaretlere 'mahreç işareti' denir" ([http 7](http://7)).

Şile Bezini Yaşatma Koruma ve Geliştirme Derneği başvurusu ve Şile Belediyesi'nin gayretleri ile "Şile Bezi" coğrafi işareti (No: 272 Mahreç İşareti) 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu kapsamında 26.08.2014 tarihinden itibaren korunmak üzere 12.12.2017 tarihinde Türk Patent ve Marka kurumu tarafından tescil edilmiştir. Bu tescile göre Şile Bezi tanımı: "Şile yöresine özgü pamuklu bürümcük bir dokumadır. Şile Bezi dokumasında hem atkı hem çözüğü yönünde çok bükümlü kıvrak iplik kullanılır ve bunun sonucu olarak hacimli ve dolgun görüntüye sahip bir kumaş elde edilir" şeklindedir (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017:22).

3.1. Şile Bezi Dokuma Özellikleri

Şile Bezi, el dokuma tezgâhında veya 'kara tezgâh' denilen yarı otomatik dokuma tezgâhında (iki çerçevesi sistemde) bezayağı tekniğiyle dokunur. İplik haşılama, çözüğü hazırlama ve dokuma işlemlerinde ustalık gerektiren ve geleneksel yöntemler ile üretilen Şile Bezi; 45 cm tek en, 90 cm çift en (el dokuma tezgâhında) veya 120 cm ya da 150 cm (yarı otomatik tezgâhta) enlerinde, 1 metre çekme payı hesaba katılarak 21 metre uzunluğunda dokunmaktadır. Dokunan, yıkanan ve kurutulan kumaş satışa arz edilmek üzere 20 metre uzunluğunda toplar haline getirilir (Taşpınar, 2022).

Şile Bezi, genellikle ham pamuk ipliğinin kendi doğal renginde kullanılmaktadır ancak talebe göre tercihen doğal boyar maddeler ile çeşitli renklerde de üretilmektedir (Görsel 1). Renklendirme işlemi; dokuma öncesi çile halinde ipliklerin boyanması ya da dokuma sonrası kumaşın boyanması ile gerçekleştirilebilir.

Görsel 1. Ayşe Taşpınar, ham renkli ve iplikten doğal boyalı Şile Bezi örnekleri, 2022, %100 pamuklu (20/1) ince çözüğü, %100 pamuklu (20/1) ince atkı, el dokuması, İMKB Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü, Şile.

Günümüzde Şile İMKB Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü'nde üretilen bazı kumaş tasarımlarında dokuma sırasında atkıdan verilmiş farklı renklerde geometrik desenlerle bezeli Şile Bezi kumaşların yanı sıra ajur tekniğiyle dokunmuş (Görsel 2) Şile Bezi örnekleri de uygulanmaktadır (Taşpınar, 2022).

Görsel 2. Ayşe Taşpınar, *geometrik desenli Şile Bezi örnekleri*, 2022, %100 pamuklu (20/1) ince çözgü, %100 pamuklu (20/1) ince atkı, el dokuması, ajur, İMKB Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü, Şile.

Tablo 1. Geleneksel Şile Bezi dokuma kumaşın teknik özellikleri (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017:22).

Şile Bezi Dokuma		
Enden çekme toleransı (%)	10-15	
Sıklık (1 cm)	Çözgü	16 ± 2
	Atkı	13 – 17
İplik Numarası (Ne)	Çözgü	20
	Atkı	20
m ² Ağırlığı (g)	115 ± 10	
Haşıl Miktarı (%)	5 ± 2	
Kopma Yüğü (kgf)	Çözgü	20 ± 2
	Atkı	18 ± 3
Kopma Uzaması (%)	Çözgü	30 ± 5
	Atkı	35 ± 10

3.2.Şile Bezi Üretim Metodu

Dokuma öncesinde iplik haşılama ve çözgü hazırlama aşamaları ile dokuma sonrasında bezleri kaymaklama, yıkama ve kurutma aşamalarında aynı yöntem ve teknikler uygulanmak koşuluyla, el dokuma tezgâhlarında ya da yarı otomatik dokuma tezgâhlarında Şile Bezi üretilebilir. İki farklı tezgâhtan çıkan bezler arasında fark gözetilmemektedir (Çetin, 2022).

Şile Bezi üretimi üç aşamada gerçekleştirilmektedir: İlk aşama ipliğin dokumaya hazırlandığı; ön hazırlık – haşılama, çözgü, tahar süreçleri, ikinci aşama; el dokuma tezgâhında veya yarı otomatik dokuma tezgâhında dokuma eylemi, üçüncü aşama ise dokunan bezin kaymaklanması, yıkanması ve kurutulması işlemleridir.

Şile Bezi dokuma yapmak için Ne 20/1 numara, 1. Sınıf kalitede yüzde yüz ham 1.100-1.300 arası tur/m kıvraklıkta (büküm) pamuk iplikleri kullanılmaktadır. Dokumanın en önemli özelliklerinden olan bükümlü iplikler; kumaşa esnek ve dalgalı, kırışık bir görünüm verirken Şile Bezi hava geçirgenliği yüksek bir kumaş halini almaktadır.

İpliğin dokumaya ilk hazırlık aşaması haşılamadır. Dokuma esnasında ipliklerin birbirine yapışmaması, kopmaması böylece rahat dokuma yapılması için pamuk ipliği yüzeyinde koruyucu bir tabaka oluşturarak ipliğe kayganlık ve sürtünmeye karşı dayanıklılık kazandırma amacıyla yapılan haşılama işlemi; ipliğin sertleşmesini sağlarken aynı zamanda ipliğe hacim de vermektedir. Haşılama için dört adet bürüm (1 bürüm yaklaşık 4.500 gr) iki el yardımıyla açılarak çilelere (keleplere) ayrılır ve su dolu bir kap içerisinde iplikler suyu çekene kadar yaklaşık otuz dakika süresince bekletilir. Bir başka kap içerisindeki 3 litre suya 2 kg un ilave edilir; un suda ezilerek karıştırılır ve bir bulamaç haline getirilir. Bu karışıma yörede “çiriş” adı verilmektedir. Bir kazan içine de 50 kg su konur ve kaynatılır, daha sonra çiriş elekten geçirilerek kazanda kaynamakta olan suyun içine aktarılır. Yaklaşık yirmi dakika boyunca kaynatılan çirişin kaygan ve homojen kıvamının tutup tutmadığının kontrolü için kazan içinden bir kaşıkla alınan numune yüzeyine parmak ile dokunulur ve yüzeyin hemen kapanmaması beklenir. Kıvamı tutan çiriş ateşten alınır, elekten süzülerek bir başka kazana aktarılır ve soğumaya bırakılır. Suyunu emen çileler el ile sıkılır, iki el arasında çırıldıktan sonra ılık çiriş kazanına atılır. Çileler çirişi emene kadar kazanda karıştırılır, çıkarılır ve el yordamıyla tekrar sıkılır hem fazla karışım atılır hem de

karışım ipliklere derinlemesine nüfuz eder. İki el çilenin içine sokularak çırpılır, bu eylem ipliğe esneklik kazandırır. Ardından çileler kuruması için önceden hazırlanan yatay bir düzlemde yüksekçe bir yere sırlara asılır, çileler arada ters yüz edilip çevrilerek tamamen kuruması sağlanır. Sırlar havadar bir yerde olmalı ve çileler birbirine değmeyecek şekilde asılmalıdır (Çetin, 2022).

Haşılama işleminin ardından ikinci aşama olan çözü hazırlamaya geçilir. Haşıllanmış kuru çileler toplanır. Çileden pamuk ipinin ucu ayrılarak makara, bobin ya da masuraya sarılır. Çıkrığın çevrilmesi ile iplikler, baldırandan veya kamıştan yapılmış “kalem” denen çıkrığa takılmış ince tahta çubuklara sarılır. Çözgüde kullanılacak iplikler tahta makaralara sarılır, hazırlanan diğer kalemler de mekiğin içerisine yerleştirilerek atkı olarak kullanılmak üzere masuralara sarılır. Hazırlanan bobinler çözgü çağlığına dizilerek çözgü hazırlanır. İstenen ene göre, her 1 cm’de 14 iplik olacak şekilde tespit edilen adette tel tezgâha geçirilir. Örneğin 45 cm eninde bir Şile Bezinin çözgüsü yaklaşık 600 tel iplikten oluşur. Çözgü hazırlanırken çözgü çağlığına 100 adet bobin yerleştirildiyse 600 tel ipliği tamamlamak için yan yana 6 bağ sarım yapılır. Sarımların uzunluğu çözgünün istendiği uzunluk olarak ayarlanır. Çözgü makinasında sarılan çözgü daha sonrasında dokuma makinasına takılmak üzere çözgü levendine aktarılır. Çözgü levendi, rahatça hareket edebilecek şekilde dokuma tezgâhının üst veya arkasında bir yere asılır (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017, s:23-24).

İpliğin dokumaya son hazırlık aşaması tahardır. Çapraz sırasından gelen çözgüler, tezgâhta çözgü ipliğinin hareketini sağlayan gücülerden, tek tek el ile geçirilir. Çözgü iplerinin yarısı bir çerçeveden diğer yarısı ise ikinci çerçeveden geçirilerek çapraza alınır. Daha sonra çözgü iplikleri çaprazdan geliş sıralarına göre, tarak taharı özelliğine uygun olarak taraktan geçirilir. Şile Bezi dokumanın 1 cm’sinde 7 bölüm olan tarak kullanılır. Her bir bölümden farklı 2 çerçevenin gücüleri arasından gelen iplikler geçirilir; 1 cm’de toplam 14 adet iplik bulunur. Daha önceden hazır bir çözgü varsa yeni iplikler dokuma tezgâhındaki iplerin uçlarına tek tek düğümlenir ardından çözgü iplikleri tezgâhta dokunacak kumaşın sarılacağı ön levende bağlanırlar ve tezgâh dokuma aşamasına hazır olur (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017, s:23-24).

İpliklerin hazırlanmasının ardından dokuma aşamasına geçilir. Şile Bezi, el dokuma tezgâhı (2 ayaklı, ahşap kamçılı tip tezgâh) ile dokunurken dokumacı, ayaklarıyla pedallara basarak 2 adet çerçeveyi ayırmaktadır. Pedallardan biri çerçeveyi yukarı çekerken diğer bir pedal ikinci çerçeveyi aşağıya ittirerek atkı ipliğinin çözgünün arasından geçerek dokunmasına olanak sağlar. Atkı ipi mekik içinde yer almakta olup kamçıyı (bir ipe bağlanmış mekiği) soldan sağa ya da sağdan sola fırlatan düzeneği çalıştırmaktadır. Açılan çerçeveler ile çapraza alınmış çözgü ipleri arasında gidip gelen, içinde atkı ipliğini barındıran mekik hareket ettikçe her bir hareket sonrasında dokumacı tarafından tefe, atkı ipini yatay düzlemde sıkıştırarak dokumanın yapılmasını sağlamaktadır. Dokuma sırasında iplik koparsa dokumacı tarafından takip edilerek tekrar bağlanır (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017, s:23-24).

Yarı otomatik dokuma tezgâhının el dokuma tezgâhından tek farkı el dokuma tezgâhındaki dokumacının yaptığı hareketlerin elektrik motoru desteği ile yapılmasıdır. Bunlar dışında mekiğin içindeki masuranın değiştirilmesi yine dokumacı tarafından yapılır ve yine el dokumasında olduğu gibi kopan iplerin takibi yapılarak kopanlar bağlanmak suretiyle dokumaya devam edilmektedir. Yarı otomatik dokuma tezgâhlarında dokumacının yaptığı hareketler sadece mekanik hale getirilmekte sonuçta el dokuması ile aynı özellikte kumaşlar oluşturulmaktadır. Şile Bezi dokunurken kenar kısımlarında birkaç tane ip ikişer ikişer alınarak kumaş kenarı oluşturulur böylece dokumadan sonra bezin kenar kısımlarından sökülmesi engellenir; bu özellik yalnızca el dokuma tezgâhı ve yarı otomatik dokuma tezgâhında dokunan Şile Bezlerinde görülmektedir (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017, s:23-24).

Bez dokunduktan sonra bitim aşamaları olan kaymaklama, yıkama ve kurutma işlemlerine geçilir.

Şile Bezi dokuma aşaması bittiğinde ağartılmamış pamuk ipliklerinin doğal rengi olan ekru tonlarında bir bez ortaya çıkmaktadır ancak beyaz renk bez talebine göre istenirse “kaymaklama” tabir edilen renk açma işlemi uygulanmaktadır. 1 top Şile Bezi, oda sıcaklığında su dolu bir leğende suyu iyice emene kadar bekletilir. Bir top Şile Bezi ağartmak için 100 gram kireç kaymağı ve 100 gram çamaşır sodası bir kaptaki karıştırılır. Başka bir leğen içine 20 litre su konur ve kaptaki kireç kaymağı karışımı süzülerek bir başka kaba aktarılır. Önceden ıslatılmış kumaş yaklaşık 5-10 dakika boyunca ters yüz edilerek bu karışıma bastırılır ve kumaşın doğal rengi ağartılmış olur.

İstenilen beyazlığa ulaşan bez kireç kaymağı karışımından çıkartılır ve suda durulanır (Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni, 2017, s:23-24).

Kumaşlar dokunduktan sonra bir takım tamamlayıcı işlemlere tabi tutulur bunlar bölgenin özelliklerine göre değişmektedir; Şile'de dokunan geleneksel bezler de coğrafi imkanları gereği denizde yıkandıktan sonra satışa sunulur. Bu denizde yıkama işleminin ham renkli bezi beyazlaştırdığı ve renkleri sabitlediği düşünülmektedir (Cillov, 1949:61). Deniz, göl, yer altı gibi doğal kaynaklardan elde edilen tuzlar tekstil terbiyesinin değişik işlemlerinde ve boyamacılıkta kullanılmaktadır. Genel olarak tuzların pamuk liflerinin anyonik boyarmaddelerle (direkt, küp, kükürt, reaktif vb.) boyanmasında boyarmadde alımını arttırdığı bilinmektedir (Atav vd., 2009:75). Şile Bezi geleneksel özelliğini veren bu yıkama işlemi; kumaşın Karadeniz sularına birkaç kez daldırıp, çırpılıp çalkalanmasıyla gerçekleştirilmektedir. Karadeniz'in bir içdeniz olması ve nehirlerden bol miktarda tatlı su girdisi sebebiyle tuzluluk oranının %o 17-20 arasında değişen (Yiğit vd. 2006:34) düşük değerlerde olduğunu belirtmek gerekir.

Şile Bezi üretiminin metodunun son aşamasında; Karadeniz'de yıkanan kumaş sahilde kumların üzerinde kurumaya bırakılır. Suyun tuzu ve kum tanecikleri bezin gözenekli dokusuna işler. Denizde yıkama ve kumsalda kurutma işlemleri sayesinde Şile Bezi kumaş yüzeyinin özgün bürümcük görünümünü kalıcı olarak kazandığı aktarılmaktadır. Hava koşulları dolayısıyla bu işlemleri yapmak için Nisan ayından Kasım ayına dek havanın yağmursuz ve sıcak olduğu günler tercih edilmektedir (Taşpınar, 2022).

4. Şile Bezi'nin Geleceği: Geleneksel Üretim ile Sürdürülebilir Tasarımlar

Tasarım kavramı bir ürünün nasıl görüneceğine, fonksiyonelliğine dair kararlar vermek, çizimler yapmak kadar mevcut bir soruna çözümler üretmeyi, geliştirmeyi de amaçlamaktadır. İlk endüstri devriminden günümüze uzanan süreçte tekstil ve moda endüstrisi ekolojik dengeye en fazla zarar veren ikinci büyük sanayi kolu olarak faaliyetlerinde çözümler getirilmesi gereken problemler barındırmaktadır (Bailey vd., 2022: 1).

Literatürde üç yüze yakın tanımı olan 'sürdürülebilirlik' kavramı genel anlamıyla; insan faaliyetinin dünya ekosistemlerinin işlevlerini koruyacak şekilde yürütüleceği, yaşam koşullarının güvenliğinin, refahının ve sağlığının sürekli olarak destekleneceği biçimde yaşam tarzlarının bir

dönüşümü olarak tanımlanabilir (Geissdoerfer vd., 2017, s:758). Sürdürülebilir tasarım ise ürünlerin imalatından lojistiğine, perakende satışından, kullanımına ve bertaraf edilmesine kadar doğal çevreye saygılı ve sosyal açıdan sorumluluk sahibi bir tasarım anlayışını ifade etmektedir. Tekstil açısından sürdürülebilir tasarım kavramı detaylı tanımıyla pamuk, yün, kenevir, keten ve diğer doğal liflerin herhangi zararlı kimyasallar ya da böcek ilaçları kullanılmadan organik biçimde yetiştirilmesi, bu çevre dostu hammaddelerden tasarlanan ürünlerin su tasarruflu ve düşük karbon emisyonlu, sıfır atık prensibiyle iyi kalitede, etik biçimde üretilmesini kapsamaktadır. Kullanıcılar açısından ise sürdürülebilir moda; doğal malzemelerden ya da geri dönüştürülmüş materyallerden üretilen giysiler, aksesuarlar, ev tekstilleri vb. tedarik etmek, ikinci el ürünler satın almak, eski giysileri ya da kumaşları onarmak, onarılmayacak durumda olanları ise ileri dönüştürmek gibi anlamlara gelmektedir (Niinimäki, 2013: 12-17).

Endüstri devrimlerinin beraberinde getirdiği 'kalkınmacılık' (developmentalism) ideolojisinden hareketle, 1960'lı yıllara kadar sadece ekonomik kalkınmanın faydaları üzerinde durulmuş, üretim ve tüketim döngüsünde doğal çevrenin tahrip edilmesi sorgulanmamıştır. 1960'larda çevre kirliliğinin, doğal kaynakları bilinçsizce tüketen ve ekolojik sistemlere zarar veren doğrusal ekonominin (linear economy) sağladığı büyümeden kaynaklandığı ve kalkınmacılık ideolojisinin yarattığı sorunlar geçte olsa fark edilmiştir. 1970'li yıllarda çevreci hareketler ile doğal çevrenin korunması ve doğayla uyum içerisinde yaşanması gerekliliği bilinci oluşmaya başlamıştır (Bozlağan, 2010, s:1012-1015). Bu bilinci destekleyen Hippi yaşam tarzı çevreciliğin toplumda kitlesel bir hareket olmasına yardımcı olduğu gibi doğal ve otantik giysilere yönelimlerinin Şile Bezi'nin dünyada tanınmasına ve ihracatında da etkili olduğu düşünülmektedir. 1970'li yıllarda hippilerin Türkiye'yi ziyaret ettiği dönemde beğenip giydikleri, ülkelerine dönerken de hediye etmek için satın aldıkları Şile Bezinden giysiler, İstanbul'dan Avrupa'ya ve Amerika Birleşik Devletleri'ne kadar yayılmıştır. Dönemin moda tasarımcısı Zuhâl Yorgancıoğlu, Şile Bezinin 1970'lerde moda olmasıyla dünya modasının hakimiyetini elinde tutan Avrupalı tasarımcılar ile büyük bir rekabete girdiğini belirtmiş, 1973 yılında Şile Bezinden plaj giysileri de üretildiğini aktarmıştır.

Kalkınmacı ideolojiye dayalı doğrusal ekonomi üretim modeli olan al-yap-kullan-at (take-make-use-dispose) ürünlerin çevre üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alındığında;

hammadde ihtiyacını azaltan, kaynak verimliliğini ve yenilenebilir malzemelerin tekrar kullanımını esas alan yeni bir ekonomik sistem ihtiyacı neredeyse bir zorunluluk haline gelmiştir. 1983 yılında bu konu uluslararası boyut kazanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) kurulmuştur. Sürdürülebilir kalkınma kavramı ise BM komisyonunun 1987 yılında yayınladığı 'Ortak Geleceğimiz' (Brundtland Report olarak da bilinen 'Our Common Future') raporundan sonra şekillenmiştir. Bu rapora göre; "Sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma" olarak tanımlanmaktadır (Hinrichsen, 1992, s:7). Çin, ABD, Japonya ve Avrupa Birliği tarafından desteklenen 'Döngüsel Ekonomi' (Circular Economy) modeli, dünyanın en acil sürdürülebilir kalkınma zorluklarından bazılarını çözümler sunan bir araç olarak ön plana çıkmaktadır. 2015 yılında Avrupa Komisyonu bir eylem planı oluşturmuş; Avrupa'nın döngüsel ekonomiye geçişini canlandırmaya, küresel rekabet gücünü artırmaya, sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmeye ve yeni işler yaratmaya yardımcı olacak önlemleri içeren iddialı bir planı; Döngüsel Ekonomi Eylem Planı'nı kabul etmiştir (<http> 8). Üçüncü Eylem Planı'nda Döngüsel Ekonomi; "ekonomide ürünlerin, malzemelerin ve kaynakların değerinin mümkün olduğu kadar uzun süre korunduğu ve atık oluşumunun en aza indirildiği" bir ekonomi modeli olarak açıklanmaktadır (<http> 9).

Dünyayı en çok kirleten ikinci büyük sanayi olarak bilinen moda endüstrisi, Avrupa Birliği'nin Döngüsel Ekonomi politikaları ve Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) çerçevesinde daha sürdürülebilir bir sistem arayışı içerisindedir. Moda endüstrisinden katılımcılar; doğrusal ekonomi modelinden kaynaklanan iklim değişikliğine, biyolojik çeşitlilik kaybına ve küresel çevre kirliliğine çözümler geliştirmek için 2017 yılı mayıs ayında Kopenhag Moda Zirvesi'nde 'Make Fashion Circular' adıyla bir girişim oluştururken ve döngüsel ekonominin ilkeleriyle uyumlu yeni bir tekstil ekonomisi yaratmak için gerekli olan iş birlikleri aracılığıyla yenilikçi düzenlemeleri, sektör genelinde teşvik etmeyi hedeflemektedir. Döngüsel moda sistemiyle giysilerin daha uzun süre dayanacakları ve daha çok giyilecekleri şekilde tasarlanmaları amaçlanmaktadır. Önerilen yeni iş modellerinde giysilerin kiralanmasından, ikinci el olarak yeniden satılmasına, ileri veya geri dönüştürülmesine (Reusing, recycling, upcycling, zero waste) olarak tanınmasının yanı sıra giysiler üretilirken ya da kullanılırken hiçbir toksin maddenin açığa

çıkması da önemsenmektedir. Girişimin, UNEP (Birleşmiş Milletler Çevre Programı) ve Ellen MacArthur Vakfı tarafından hazırlanan 'Modanın Geleceğini Yeniden Tasarlamak' başlıklı raporunda ([http 11](http://11)) moda endüstrisinin mevcut al-yap-elden çıkar iş modeli, çevre sorunlarının ve ekonomik değer kaybının temel nedeni olarak tanımlanmaktadır. Bu raporda eğer mevcut sistem değiştirilmezse, 2050 yılına kadar moda endüstrisinin dünyanın toplam karbon bütçesinin dörtte birini tüketme riskine sahip olduğu açıklanmaktadır.

Türk tekstil ve hazır giyim endüstrisi kurum ve kuruluşları dünyadaki bu sürdürülebilir üretim koşullarına uyum sağlamak için gerekli çalışmalara başlamışlardır (İstanbul Sanayi Odası Sürdürülebilirlik Vizyonu Raporu, 2021:4).

Tüm bu gelişmelerin ışığında Şile Bezi özelinde ve Şile yerelinde sürdürülebilirlik vizyonundan güç alan bir yeniden markalaşma ve ihracatta yeniden önemli bir ürün olma fırsatı ivedilikle değerlendirilmelidir.

Şile Bezi, Türk Patent ve Marka Kurumu'nun marka tipleri altındaki coğrafi işaret ve geleneksel ürün kategorisinde 2017 tarihinde tescillenmiştir. Bu araştırmada; var olan Şile Bezi markasının Şile'de üretiminin canlandırılması ve geleneksel dokuma kültürünün devam ettirilmesi için tüketici gözünde yeniden markalaşması gerektiği düşünülmektedir. Katma değeri yüksek tasarım ürünleri sayesinde ekonomiye katkı sağlamak ile mukayese edildiğinde Şile Bezi'nin sadece kumaş olarak üretilip satılmasının getireceği kazanç düşük olacaktır. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Şile halkı da ancak ticari getirisi olacaksa tekrar geleneksel Şile Bezi üretmeye yönelecektir, bu son derece açık ve haklı bir gerekçe olarak kabul edilmelidir. Şile'nin geleneksel üretim biçiminde uzmanlaştığı (know-how) bu doğal ve sağlıklı zanaat ürününe yatırım yapılmasına ve teşvik sağlanmasına ihtiyacı vardır.

İstanbul'un ilk coğrafi işaretli ürünü olan Şile Bezi üretiminin canlandırılması için Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, TOKİ ve Şile Belediyesi arasında yapılan protokolle Şile'de 1500 metrekarelik yeni bir Şile Bezi dokuma ve üretim fabrikası kurulması kararlaştırılmıştır ([http 10](http://10)). Şile Bezi dokuma fabrikasında yüzlerce Şileli kadının istihdam edilmesi hedeflenmektedir. Bu fabrikada üretilmesi planlanan Şile Bezi kumaşların; ev tekstili ve moda tasarımı ürünlerine dönüştürülerek katma değeri yüksek ürünler olarak piyasaya arz edilmesinin bölgenin

kalkınmasına fayda sağlayacağı hedeflenmektedir. Kumaşlar geçmişte olduğu gibi ev tekstili ve giyim kategorilerinde tasarlanabilir.

Şile Bezi'nin profesyonel anlamda markalaşması konusunda ise Turquality® programına dahil olması önerilmektedir. Dünyanın devlet destekli ilk ve tek markalaşma programı olan ve uluslararası alanda daha fazla katma değer, daha fazla pazar payı anlamına gelen güçlü markalar yaratmayı teşvik eden Turquality® ([http 12](http://12)), Şile Bezi markası için önemli bir devlet desteği olacaktır.

Farkına varılması gereken bir diğer konu da özellikle kadınların yoğun emeğine dayalı bu kumaşın münhasır üretim şeklidir; esasında günümüz üretim şartlarında Şile Bezi yüksek zanaat ürünleri olarak sunulabilecek 'ulaşılabilir lüks' bir markaya dönüştürülebilecek potansiyele sahiptir. Şile Bezi'nin tüketici gözünde yeniden markalaşabilmesi için yörede 'Şile Bezi Ritüeli' olarak anılan özellikli üretim sürecinin 'marka hikayesi' olarak hem görsel hem de sözlü tanıtılması gereklidir. Marka kimliği oluşturma ve marka hikayesini anlatma konularında profesyonel reklam ajanslarıyla çalışılabilir; sosyal medyada beş yüz bin kişi üzeri takipçisi olan makro ve mega etkileyiciler (influencer) ile etkileyici pazarlama (influencer marketing) stratejileriyle tanıtım kampanyaları yapılabilir. Şile Bezi'nin yüksek zanaat üretim biçimi ve ulaşılabilir lüks sürdürülebilir tasarım ürünleri vurgusu bu marka hikâyesi ile örtüşecektir.

Şile Bezi markası 'Artisanal Luxury Brand' (Geleneksel yollarla kaliteli malzemeler kullanılarak üretilmiş zanaatkar markası) etiketiyle kadın, erkek, çocuk ve bebek giyim kategorileri ile kullanım alanlarına göre farklı ev tekstili kategorilerinde katma değeri yüksek, sürdürülebilir ürün tasarımları olarak uluslararası piyasalara arz edilebilir. Tasarım oluşturmak konusunda 1990'lardan beri her yaz Şile'de düzenlenmekte olan mevcut Şile Bezi Festivali kapsamında her yıl, ödüllü bir 'Şile Bezi Tasarım Yarışması' düzenlenebilir. Kumaşın değerine değer katacak ve zamana meydan okuyacak biçimde (timeless design) tasarımcıların kendi özgün stillerindeki tasarımları, Şile Bezi markası ürünleri olarak değerlendirilebilir. Böylelikle tasarımcı – marka iş birliklerine dayalı yeni tasarımlarla Şile Bezi ürünleri çeşitlendirilebilecektir. Tasarım yarışmaları aynı zamanda üniversitelerimizin Güzel Sanatlar ve/veya Tasarım Fakülteleri'nden mezun olan yüzlerce genç moda tasarımcısının sektörde adını duyurmalarına da yardımcı

olacaktır. Yarışmanın diğer kategorileri olarak hali hazırda Şile Bezi dokuma ve işleme yapan Şileli usta zanaatkarların da yeni tasarımlar üretmeleri desteklenip, değerlendirilmelidir.

Sürdürülebilirliğin dört temel boyutu vardır. İlk boyutu ürünlerin ekolojik olmasını ifade eder. Sürdürülebilirlik, insanın atmosfer (hava küre), litosfer (taş küre), hidrosfer (su küre) ve biyosfer (canlı küre) ile etkileşimli yaşam biçiminde doğal çevresiyle uyumuna, canlılığın korunmasına ve doğal kaynakların israf edilmemesine odaklanmaktadır. İkincisi ise sosyal boyutudur. Toplumda adaletli, etik bir ortam yaratılması, yoksulluk ve açlığın sonlandırılması, herkesin sağlık hizmetlerine ve nitelikli eğitime ulaşması ile cinsiyet eşitliği sağlanarak tüm bireylerin eşitlikçi bir sistem içerisinde yaşamasıyla sosyal anlamda sürdürülebilirlik gerçekleştirilebilir. Üçüncü boyut olan ekonomik anlamda sürdürülebilirlik ise ürünlerin ve üretiminin sektörel dengesizliklerden, haksız rekabetten kaçınılmasını öngörmektedir. Bunlara ek olarak 1995 yılında UNESCO tarafından kültürün korunmasını ifade eden kültürel sürdürülebilirlik dördüncü bir boyut olarak önerilmiş ve Jon Hawkes tarafından 2001 yılında tanımlanmıştır (Gürcüm ve Tanyer, 2021:551).

Şile Bezi sürdürülebilir tasarım anlayışı ile yeniden markalaşırken; ekolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel tüm boyutlarıyla bir arada düşünülmelidir. Etik, sürdürülebilir üretim biçimi ile yavaş moda tüketimi bir arada değerlendirilmelidir. Üretim yöntemlerinin insanlar, hayvanlar ve gezegen üzerindeki olumsuz etkisinin azaltılması etik modayı ifade ettiği gibi zanaatkarların iyileştirilmiş çalışma koşulları ve adil ücretlendirilmeleri de bu kapsamdadır. Sürdürülebilir tasarım ise tüketim ürünlerini daha çevre dostu ve sosyal olarak daha bilinçli bir geleceğe taşımayı hedeflemekte; uzun ömürlü, finansmanından tasarım özelliklerine kadar ileriye dönük, sınırlı üretim hacmiyle sürdürülebilir bir şekilde çalışan bir işletme anlayışını ifade etmektedir. Yavaş moda hareketi hem bir zihniyet hem de bir üretim biçimidir; temelde tüketicinin ürün ihtiyacı ile ürünün ömrünün sonu arasındaki süreci yavaşlatmayı amaçlamaktadır. Yavaş moda markaları, sipariş üzerine yapılan modeller ve sınırlı sayıda üretim de dahil olmak üzere ürünün niteliğine daha fazla önem veren bir tasarım yaklaşımına sahiptir. Yavaş moda anahtarı da zamana meydan okuyan modeller (timeless design), kaliteli işçilik ve nitelikli tasarım özellikleridir.

Nitelikli zanaatkarlar ve geleneksel üretim: Marka doğaya ve insanlara yönelik sorumlu, etik üretim yapmalı ve iş gücünün refahını korumayı taahhüt etmelidir. Şile Bezi üretimine yıllarını

adamiş Şile'de yaşayan dokuma ustalarının geleneksel yöntemleri ve teknikleri bire bir uygulamalı olarak aktaracağı biçimde yeni nesil zanaatkarlar yetiştirilmelidir. Nitelikli zanaatkarlar sayesinde geleneksel el dokuma sanatlarımız korunabilir ve Şile Bezi üretiminden elde edilecek kazançlar ile bölgesel kalkınma sağlanabilir. BM Türkiye ve ortakları Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşılması için çalışmalar yürütmektedir; bu hedeflere uyularak Şile'de yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınma desteklenmelidir.

Organik malzemeler: Şile Bezi %100 pamuktan mamuldür ancak ne yazık ki pamuk dünyanın en kirletici zirai ürünlerinin başında gelmektedir. Organik pamuk üretiminde dünya üçüncüsü olan Türkiye, bu alanda oldukça avantajlıdır. Şile Bezi'nin hammaddesinde yerli üretim birinci kalite organik pamuk kullanmaya yönelinirse sürdürülebilirlik adına daha doğru bir tasarım stratejisi olacaktır. Kumaşların çeşitlendirilmesinde renk önemli bir tasarım öğesidir. İpliklerin veya dokumanın renklendirilmesinde doğal boyalar ve doğal boyar maddeler kullanılması sürdürülebilir tasarım için elzemdir. Doğal yapısıyla kullanıcı dostu bir kumaş olarak Şile Bezi 1970'lerde 'sağlıklı kumaş' olarak nitelendiği gibi 21. yüzyıl koşullarında da %100 organik pamuktan üretilen sağlıklı bir kumaş olmak özelliğiyle yeniden marka değeri kazanabilir. Günümüzde bilinçli tüketiciler arasında önem verilen, bütünsel sağlık yaklaşımını kapsayan well-being (eslenlik) kavramı; insanların zihinsel ve ruhsal bedeninde denge ve uyum içerisinde olma arayışlarını ifade etmektedir. Bütünsel sağlık yaklaşımına yakışan Şile Bezi dokuma, yaz aylarında hacimli ve nefes alan yapısıyla terletmeyen, hafif, konforlu bir kumaş olarak bedenlerimize iyi geldiği gibi zararlı kimyasallar içermeyen, temiz yapısıyla hedef kitesinin hem fiziksel hem de psikolojik açıdan sağlık kaygılarını giderecek, kullanıcılarına eslenlik verecektir.

Yavaş moda (slow fashion) ve zamana meydan okuyan tasarım (timeless design): Şile Bezi dokuma yoğun emek gerektiren, özellikli üretim yöntemleri olan bir kumaştır. Gelip geçici moda trendleri takip edilerek, ana akım modayı temsil eden çok sayıda modeller üretilmesi ve bunların bir sezon sonra modasının geçmesi değerli bir kumaşın ziyan edilmesi demek olacaktır. Örneğin sadelik ve kullanışlı nesneliliği vurgulayan minimalist akımın, yalın tasarım estetiğiyle kumaşın değerini ön plana çıkartacak düzeyde özgün modeller üretmek; tüketicilerin her sezon severek ve uzun yıllar kullanacakları vazgeçilmez Şile Bezi giysilere sahip olma isteklerini arttıracaktır.

Tasarımda uyum ve ayrıntılara gösterilen özen: Hızlı moda markalarının aksine lüks markalar, ayrıntılara ve işçiliğe dikkat ederek ısmarlama hissi veren, iyi yapılmış bir ürün tasarlamak için zaman ve para harcamaktan kaçınmamaktadır. Ortaya konulacak ürün ister giyim ister ev tekstili ürünü olsun, üretilen model tıpkı bir zanaatkarın kendi kullanımı için gösterdiği özeni yansıtmalıdır. Gösterilen özen tüketicinin ilgisini çektiği, beğenisini kazandığı gibi kaliteli işçilik sayesinde ürün değerini yükseltmektedir.

Sürdürülebilir ve kaliteli etiketleme-ambalajlama: Lüks markalar kaliteli bir ürün yaratmanın ötesinde satın alma aşamasını bir müşteri deneyimine dönüştürmeye de dikkat etmektedirler. Ürünler gibi marka konseptinin de aynı hikâyeye bağlı kalması önemlidir. Tüketicilere sunumun son aşaması olan ambalajın da içinde barındırdığı ürün kadar doğal ve sürdürülebilir olması şarttır. Etiket ve ambalajlarda plastik yerine FSC (Forest Stewardship Council) sertifikalı kağıtlar tercih edilebileceği gibi petrol bazlı baskılar yerine doğal, bitkisel yağ bazlı mürekkep ve toksik olmayan boyalar kullanılabilir.

Günümüzün tüketim odaklı ve seri üretime dayalı endüstri ürünlerinin birbirlerine olan benzerlikleri tüketicilerde farklı, özgün ürünler arayışlarını arttırmaktadır. Sürdürülebilir tasarım stratejisiyle geliştirilecek zanaat ve tasarım ilişkisine ait özgün ürün çıktıları tüketicilerin beklentilerine cevap verebilir. Zanaatkar üretimine dayalı nitelikli tasarım ürünleri, günümüzde kültürel miras kavramına ilişkin değerlerin de yaşatılmasını sağlayacaktır (Er Bıyıklı, vd., 2021:154).

5. Sonuç ve Değerlendirme

Araştırma kapsamında ulaşılan yazılı kaynaklar ve yörede gerçekleştirilen alan araştırmasında yapılan sözlü görüşmeler neticesinde Şile'de dokumacılığın geleneksel olarak yaygın biçimde bilindiği; Şile Bezi üretmekte insan gücü ve el becerisinde yetkinlik olduğu anlaşılmaktadır. Şile Bezi üretiminin azalmasındaki temel gerekçelerin; üreticilerin endüstriyel üretimle rekabet edecek düzeyde organize olamamak ve ürünlerini pazarlamakta yeterli desteği bulamamak olduğu anlaşılmaktadır. 1940'lardan günümüze geçen sürede bölgede kooperatifleşme çabalarının çeşitli sebepler ile sektöre uğradığı görülmektedir. Günümüzde ise Coğrafi İşaret belgesi alınmış Şile Bezi markasından ve kurulması planlanan yeni bir fabrikadan

alacakları desteğin usta zanaatkarlara ve yetiştirecekleri dokumacılara yeniden maddi, manevi güç kazandırabilecek düzeyde olduğu düşünülmektedir. Çalışmanın sonucu olarak; Birleşmiş Milletler ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma amaçlarına uygun hareket edecek, döngüsel ekonomi modelini benimseyecek biçimde katma değeri yüksek, sürdürülebilir tasarım ürünleri üretmek prensibiyle uyumlu bir yeniden markalaşma stratejisi yürütülmesi tavsiye edilmektedir. Özellikle 1970'lerden beri hem yerel hem de uluslararası bir marka değerine sahip olan Şile Bezi'nin günümüz koşullarında yeniden canlanma potansiyeli mevcuttur. Endüstrinin kendi yarattığı çevre felaketlerini yavaşlatmak için önemsemeye başladığı ekolojik duyarlılık ve döngüsel ekonomiye geçiş çabaları gelecek için umut vericidir. 21. yüzyılın sürdürülebilirlik arayışları bağlamında Şile Bezi'nin doğal, sağlıklı ve sürdürülebilir bir ürün olma özellikleriyle tekstil ihracatında fark yaratacağı düşünülmektedir. Zanaatkarlarının ve tasarımcıların maddi manevi desteklendiği etik bir üretim ortamında geleneksel değerlerimize sahip çıkan bir marka ideali ve değeri yaratılabilir. Böyle bir marka değeri yaratmanın getireceği başarı yeni nesilleri geleneksel sanatları benimsemeleri ve geleneği sürdürmeleri için teşvik edici olacaktır.

Bu çalışmanın sonucunda; üretim aşamalarıyla doğa ve insan sağlığı dostu Şile Bezi gibi geleneksel el dokuması kumaşlarımız ve tasarım ürünleri, endüstrisinin güncel sürdürülebilirlik arayışlarına alternatif bir çözüm önerisi olarak sunulmaktadır. Şile'de kurulması planlanan dokuma fabrikasında usta dokumacıların ve onların yetiştirecekleri yeni nesil zanaatkarların katılımıyla Coğrafi İşaretine uygun olarak üretim yapıldığı takdirde, Şile Bezi'nin yeniden bölgesel kalkınma sağlayacak güce sahip olduğu ortaya konulmaktadır. Yeni döngüsel ekonomi sistemine uyumlu olarak sürdürülebilir üretimle sınırlı sayıda arz edilecek, ulaşılabilir lüks nitelikte zanaatkâr üretime dayalı zamana meydan okuyan, sürdürülebilir, katma değeri yüksek tasarım ürünleriyle Şile Bezi yeniden markalaştığında alanında uluslararası niş bir pazar yaratacak potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

Atav, R., Yurdakul, A., Arabacı, A. (2009). "Tekstil Boyacılığında Kullanılan Tuzların Özellikleri ve Kullanım Amaçları" Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, s.71-80.

Bailey, K., Basu, A., Sharma, S. (2022). "The Environmental Impacts of Fast Fashion on Water Quality: A Systematic Review", Water, 14, 1073, s.1-11.

- Bozlağan, R. (2010). "Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı", *Journal of Social Policy Conferences*, Sayı 50, s. 1011-1028.
- Cillov, H. (1949). *Denizli El Dokumacılığı Sanayi*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat ve Neşriyat Enstitüsü No. 10, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.
- Cillov, H. (1969). *Dünya ve Memleket Konjonktürü: 1968 Yılı Sonu İtibariyle*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Çetin T., (2022) Tefrik Çetin ile T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul Şile Borsa İstanbul Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul/Şile: 5 Ağustos.
- Er Bıyıklı, N., Saatçioğlu, K., Yaykiran Sezgin, S. E. (2021). "Tasarımda Sürdürülebilirlik Anlayışı ile Bir Değer Yaratmak: Kültürel Miras Kavramı". *Star: Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 3, s.138-156.
- Ertek, T. A.; Evren, E. N. (2005). *Bir Coğrafi Alan Analizi: Şile İlçesi*, İstanbul: Kitap Yayın Dağıtım.
- Esi, B. (2017). "Turkish Textile Industry and Its Development", *Journal of Awareness*, Cilt 2, Sayı 3S, s.643-664.
- Eşberk, T. H. (1939). *Türkiye'de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti*, T.C. Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını, Ankara: Recep Ulusoğlu Basımevi.
- Eşberk, T. H. (1947). *Türk Keten Lifleri Üzerinde Etüdlar*, T.C. Tarım Bakanlığı Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayını. Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü Basımevi.
- Geissdoerfer, M., Savaget, P. Bocken, N., Jan Hultink, E. (2017). "The Circular Economy – A New Sustainability Paradigm", *Journal of Cleaner Production*, Volume: 143, pp. 757-768.
- Gürcüm, B. H., Tanyer, S. (2021). "Moda Tasarımında Sürdürülebilirlik ile Yeniden Doğuş". *İdil: Sanat ve Dil Dergisi*, Cilt 10, Sayı 80, s. 549–562.
- Hinrichsen, D. (1992). *Our Common Future: A Reader's Guide The 'Brundtland Report' Explained*, London: Routledge.
- Kasar, N. (1987). *Şile İlçesi'nin Turizm Potansiyelinin İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Anabilim Dalı.
- Niinimäki, K. (2013). *Sustainable Fashion: New Approaches*, Helsinki: Aalto University Publication.
- Özelçi, H. (1987). "Sanayi Ürünleri İhracatımızda Uluslararası Düzeyde Karşılaşılan Sorunlar ve Uygulamalar", *Yatırımları Teşvik Tedbirleri*, İhracatı Geliştirme Merkezi İstanbul Ticaret Odası Sanayi Ürünleri İhracat Semineri, 18-19 Haziran, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, s.173-181.
- Özgirgin, F. (1976). "Şile Bezi Standardı", *Standard Ekonomik ve Teknik Dergi*, Yıl 15, Sayı 169, Ankara: Türk Standartları Enstitüsü Yayını, s.18-19.
- Talu, E.E. (1937). "İstanbul Mektupları Şile Karadeniz Kıyısında Bir Cennet Köşesidir", *Akşam*, 5 Ağustos, s.5.

Taşpınar, A., (2022) Ayşe Taşpınar ile T.C. Millî Eğitim Bakanlığı İstanbul Şile Borsa İstanbul Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü'nde yapılan görüşme, İstanbul/Şile: 4 Ağustos.

Temir, Ş. R. (2010). *Geçmişten Günümüze Şile ve Şile Bezi Şile and Şile Cloth From Past to Present*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Uzun, Aslı (2009). *Şile Yöresi Şile Bezi Dokumacılığının Günümüzdeki Durumu*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Geleneksel Türk El Sanatları Anasanat Dalı.

Yiğit, M., Güven E., Özesen Ç. S. (2006). "Karadeniz'de Ağ Kafeslerde Balık Yetiştiriciliğinin Gelişimi ve Sorunları", *SÜMDER: Su Ürünleri Mühendisleri Derneği Dergisi*, Sayı 25, s.33-39.

_____, (1939). "Yerli Mallar Sergisi", *Akşam*, 24 Temmuz, s.8.

_____, (1939). "Yurtta Sabah / Şile'de Yenilikler – Şile'de Kadınlar Arasında Dokumacılık Çok İnkışaf Etmiştir", *Yeni Sabah*, 24 Mart, s.6.

_____, (1940). *Köye doğru*, Sayı 52. İstanbul: T.C. Ziraat Vekaleti Tohum Islahı İstasyonu Müdürlüğü Basımı.

_____, (1956). *Turizm Bakımından Şile, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, Sayı 175, İstanbul: Turing Yayınevi, s.3-4.

_____, (1969). *Köy Envanter Etüdlere Göre İstanbul (34), Köy İşleri Bakanlığı Üniteler Arası Araştırma ve Envanter Kurulu Raporu*, Ankara: Köy İşleri Bakanlığı, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü İskân Planlama Dairesi Başkanlığı Yayını.

_____, (1977). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-1982), Yatırımların İhracatın ve Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Teşviki Özel İhtisas Komisyonu Raporu (Nisan 1977)*, No.1576 -ÖİK 263, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

_____, (1978). *1978 Yılına Girerken Türk Ekonomisi, Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (20Ocak 1978)*, Yayın No.TÜSİAD-T/78.1.53, İstanbul:TÜSİAD Yayını.

_____, (1984). *Köy Envanter Etüdü 1981 İstanbul (34)*. Ankara: Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Toprak İskân Genel Müdürlüğü Yayını.

_____, (1984). *Readywear'84 Textile Sector and The Turkish Economy*, No 84, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

_____, (2017). *Şile Bezi No: 272 – Mahreç İşareti, Türk Patent ve Marka Kurumu, Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Bülteni*, Sayı 001, (15 Mart 2017), Ankara: T.C. Türk Patent ve Marka Kurumu Yayını, s.22-25.

_____, (2021). *İstanbul Sanayi Odası Sürdürülebilirlik Vizyonu Raporu, Tekstil Ürünleri Sanayi ve Giyim Eşyaları Sanayi Sürdürülebilirlik Öncelikleri ve Takip Göstergeleri*, İstanbul: İstanbul Sanayi Odası Yayınları.

İnternet Kaynakları

http 1: Şile Belediyesi Şile Bezi Festivali resmî web sitesi. (2022). "Festival Program Detayı", <https://silebezifest.com/02-agustos-sali/>, Erişim tarihi: 08.08.2022.

http 2: Şile Belediyesi resmî web sitesi. (2022). "Şile Bezi Yeniden Dünya Markası Olma Yolunda", <https://www.sile.bel.tr/guncel/haberler/genel-haberler/sile-bezi-yeniden-dunya-markasi-olma-yolunda>

http 3: Devlet Arşivleri. (1936). "Pamuklu Dokuma Fabrikalarının Dışarıdan Getirmekte Oldukları Pamuk İpliklerinin Gümrük Vergisinden Muafiyeti", T.C. Başvekalet Kararlar Müdürlüğü, Karar Sayısı.2/4652, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=59661&Hash=C414E307D6B592A485C472E1848ABDAE5434F2EFB402B200106B79943AFF1A9A&Mi=0>, Erişim tarihi: 18.08.2022.

http 4: Devlet Arşivleri. (1942). "Şile Dokumacılık Küçük Sanat Kooperatif Şirketi'nin kurmasına izin verilmesi", T.C. Başvekalet Kararlar Müdürlüğü, Karar Sayı.2/18092, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=67751&Hash=3D4430E9DE67F28D20B67FB069F5548C0E7E5FB895C1AC9D757E344895312D0B&Mi=0>, Erişim tarihi: 18.08.2022.

http 5: Britannica Ansiklopedisi resmî web sitesi, "Hippie", <https://www.britannica.com/topic/hippie#ref348068>, Erişim tarihi: 15.08.2022.

http 6: Devlet Arşivleri. (1976). "TS 2173 Şile Bezi (El Dokuması) Standardının Mecburi Olarak Uygulanması", T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı, Karar Sayı.7/12238, <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/eSatis/BelgeGoster.aspx?ItemId=602032&Hash=E5AF9FD1091CA6677CB1388BB27CAB251A5024195884A6CE0F45399D5A76AB41&Mi=0>, Erişim tarihi: 18.08.2022.

http 7: "Coğrafi İşaret", <https://www.turkpatent.gov.tr/cografi-isaret>, Erişim tarihi: 10.08.2022.

http 8: European Commission. (2019). "First Circular Economy Action Plan", https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/first_circular_economy_action_plan.html#:~:text=In%202015%2C%20the%20European%20Commission,growth%20and%20generate%20new%20jobs, Erişim tarihi: 25.03.2022.

http 9: European Commission. (2018). "Communication from The Commission to The European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and The Committee of The Regions", <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1516265440535&uri=COM:2018:29:FIN>, Erişim tarihi: 25.03.2022.

http 10: Anadolu Ajansı, "İstanbul'un Coğrafi İşaretli Ürünü Şile Bezini Fabrikada Kadınlar Üretecek". (2022). <https://www.aa.com.tr/tr/yasam/istanbulun-cografi-isaretli-urununu-sile-bezini-fabrikada-kadinlar-uretecek/2650497>, Erişim tarihi: 10.08.2022.

http 11: Ellen MacArthur Foundation. (2020). "A New Textiles Economy: Redesigning Fashion's Future", https://www.ellenmacarthurfoundation.org/assets/downloads/publications/A-New-Textiles-Economy_Full-Report.pdf, Erişim tarihi: 25.01.2022.

http 12: "TURQUALITY® Nedir?", <https://www.turquality.com/hakkimizda/turquality-nedir>,
Erişim tarihi: 25.08.2022.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1. Ayşe Taşpınar, ham renkli ve iplikten doğal boyalı Şile Bezi örnekleri, 2022, %100 pamuklu (20/1) ince çözgü, %100 pamuklu (20/1) ince atkı, el dokuması, İMKB Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü, Şile.

Görsel 2. Ayşe Taşpınar, geometrik desenli Şile Bezi örnekleri, 2022, %100 pamuklu (20/1) ince çözgü, %100 pamuklu (20/1) ince atkı, el dokuması, ajur, İMKB Halk Eğitimi Merkezi Dokuma Bölümü, Şile.